

Судови у току и непосредно после другог Светског рата

Током рата, Народноослободилачки одбори су од комунистичког руководства наметнути као орган „народне власти“. Повереништво за судство НКОЈ-а захтевало одвајање судске од извршне. Тражила се самосталност и независност судова: „Судови за своје одлуке не одговарају НОО па ни скупштини (Пленуму). Дужни су судити законито.

26. августа 1945. године је донет Закон о уређењу народних судова.

Принцип федерализма, као „државноправни израз равноправности наших народа“, у судству је дошао до изражаја чињеницом да су врховни судови народних република постали највиши органи правосуђа у републикама, па су они по правилу коначно решавали све грађанске спорове и кривичне предмете поводом редовних жалби и захтева за заштиту законитости, док су у погледу примене републичких закона судили коначно и искључиво.

* * *

Нова организација народних судова у комунистичкој Југославији омогућавала је и учешће „неправника“ као чланова суда, да би по предметима по којима буду решавали народни судови, била утврђена истина и предмет био решен у духу «народног схватања правде».

У Упутству о поступку судова из децембру 1944. године створена је идилична помирљива слика судско-наордног „братског“ односа: „Судије и судско особље треба у додиру са народом да га подучавају, да живи у међусобној слози и љубави, да један другога помаже колико год ко може, а да нико другога не вређа или му штету наноси, јер ће се такви поступци строго сузбијати. У том духу као народна установа судови ће увек настојати где се појави парницење да се странке изравнају у колико је то могуће.

* * *

Судови су независни, одлуке доносе слободно и независно од свих других органа народне власти, судску власт врше у име народа. Судије бира народ, контролише их и може их отпустити ако њихов рад дође у сукоб са основним начелима народне власти и законитости народног судства.

* * *

Судску власт на подручју Србије врше народни судови: општински, окружни судови и суд АСНОС-а (Касациони суд, Земаљски суд Србије, Врховни суд Србије) или Врховни народни суд.

ЗАКЛЕТВА : „Заклињем се чашћу свога народа да ћу верно служити народу и да ћу судити законито и непристрасно, чувајући и бранећи тековине Народно ослободилачке борбе“.

Законе и правне норме старе „декадентне“ грађанске судске власти требало је одбацити: „При суђењу се не примењују старе правне норме, већ се тражи праведност свакоме доступна» што је подразумевало да се не мористе стари прописи већ доносе сасвим нови.

* * *

Председништво АВНОЈ-а је 3. фебруара 1945. године донело одлуку о оснивању Врховног суда Демократске Федеративне Југославије, са седиштем у Београду.

За подручје федеративне Србије, као највиши судски орган оснива се Врховни суд федеративне Србије са седиштем у Београду. Надлежност суда била је и судећа и касациона.

Врховни суд федеративне Србије имао је председника, 14 судија, потребан број народних присудитеља (поротника), секретара и остало судско особље. Председника и судије бирало је, на предлог Повереништва правосуђа, Председништво АСНОс-а из реда дипломираних правника, честитих, исправних и народно-ослободилачком покрету оданих лица.

Врховни суд имао је кривична и грађанска већа, као и дисциплинско веће. Председник Врховног суда председавао је по правилу једном од ових већа, а осталима судије које он одреди распоредом рада. Врховни суд судио је и одлучивао по правилу у већима од три судије у нејавним седницама, већином гласова.

Нови Закон о уређењу народних судова од 26. августа 1945 прописивао је да су судови при суђењу судови слободни и независни, те границе њихова деловања одређују једино закони. Контрола народа се огледала у јавности судских расправа и претреса, контроли народних представништава, којима судови морају периодично достављати извештаје о своме раду, у контроли коју врше виши судови над радом нижих судова итд.